

МОДЕЛІ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Анотація. Присвячено питанням побудови моделей оцінки економічної безпеки держави. Визначено загрози та індикатори економічної безпеки. Розроблено концептуальну схему взаємодії моделей оцінки економічної безпеки держави.

Аннотация. Посвящено вопросам построения моделей оценки экономической безопасности государства. Определены угрозы и индикаторы экономической безопасности. Разработана концептуальная схема взаимодействия моделей оценки экономической безопасности государства.

Annotation. The article is devoted to constructing models for assessing the economic security of the state. Threats, and indicators of economic security are identified. The conceptual scheme of interaction models for assessing the economic security of the state has been developed.

Ключові слова: економічна безпека держави, загрози, індикатори економічної безпеки, моделі, методи оцінки економічної безпеки.

В умовах розвитку сучасних ринкових відносин і посилення інтеграції економіки України в світову економічну систему питання оцінки економічної безпеки держави є дуже актуальними. Для своєчасного запобігання кризових явищ економіки необхідно володіти системними знаннями щодо оцінки рівня економічної безпеки, стану її загроз, і механізмів подолання їх негативних проявів на різних етапах економічного розвитку країни.

Під економічною безпекою держави розуміють захищеність інтересів держави у фінансовій сфері, або такий стан бюджетної, податкової і кредитно-грошової систем, яка гарантує здатність держави ефективно формувати, зберігати від надмірного знецінення та раціонально використовувати фінансові ресурси країни для забезпечення її соціально-економічного розвитку й обслуговування фінансових зобов'язань [1]. Головне завдання забезпечення економічної безпеки держави – підвищення ефективності державної політики та фінансової системи.

Складність системи ЕБД вимагає виокремлення головних підсистем. Аналіз джерел [1 – 5] дозволив дійти висновку, що підсистемами економічної безпеки України є: фінансова безпека, соціальна безпека, енергетична безпека, продовольча безпека, інноваційно-технологічна безпека, зовнішньоекономічна безпека, демографічна безпека, екологічна безпека.

Аналіз сучасних методів і моделей оцінки, прогнозування загроз ЕБД дозволив дійти висновку про існування низки моделей оцінки економічної безпеки, які спираються на розрахунок інтегрального показника і окремих коефіцієнтів економічної безпеки України та регіонів. У зв'язку з цим постає завдання побудови комплексу взаємопов'язаних моделей, що дозволяють здійснювати оцінку, аналіз і прогнозування економічної безпеки держави. Для вирішення цього завдання автором пропонується концептуальна схема взаємозв'язку оцінки й аналізу економічної безпеки держави (рисунок).

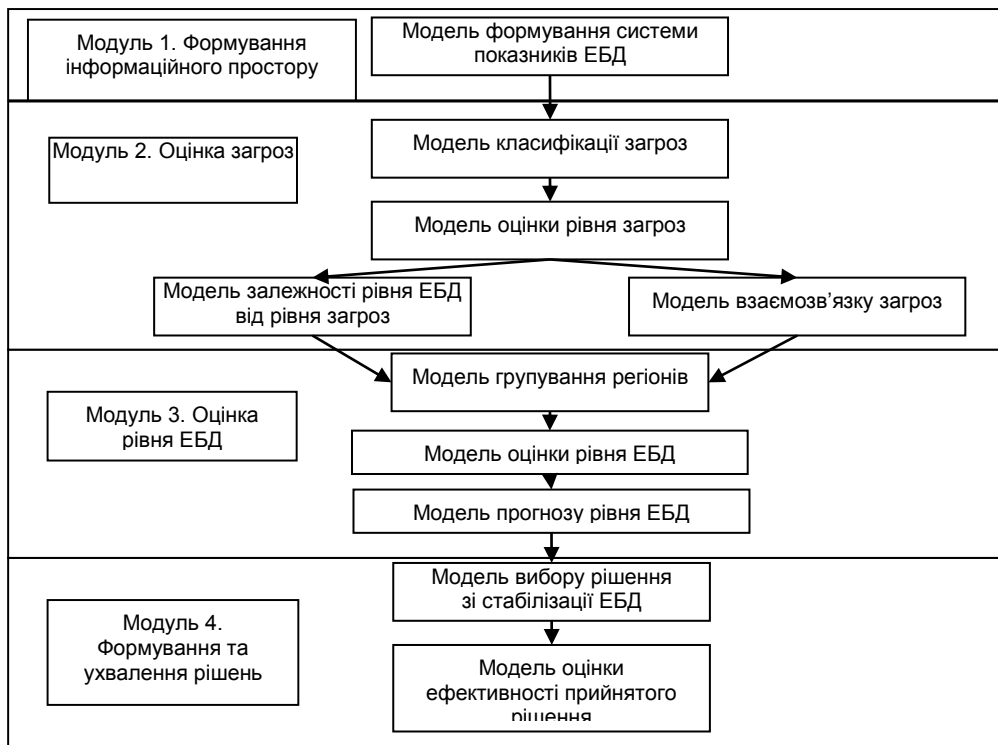

Рис. Концептуальна схема взаємодії моделей оцінки й аналізу економічної безпеки держави

Початковим етапом оцінки економічної безпеки держави є попередній аналіз сукупності макроекономічних показників оцінки економічної безпеки держави та попередній аналіз індикаторів економічної безпеки. Індикаторами економічної безпеки є такі важливі показники, які виявляються за допомогою таких критеріїв економічної безпеки [2]:

1. Індикатор інвестиційної безпеки. Згідно зі світовим досвідом для стабільного економічного зростання країни річні інвестиції за певний період часу повинні бути на рівні 19 – 25 % до ВВП.

2. Об'єми внутрішніх і зовнішніх боргів держави – це об'єми непогашених на конкретну дату позик, здійснених державою, відповідно, на внутрішніх і зовнішніх ринках позик.

$$L_{dis}(L_{dfs}) = \frac{D_i(D_f)}{GDP} \times 100 \% \quad (1)$$

де L – рівень боргової безпеки держави (L_{dis} – для внутрішнього боргу, L_{dfs} – для зовнішнього боргу);
 GDP – рівень річного ВВП.

3. Дефіцит державного бюджету виникає внаслідок перевищення об'ємів витрат бюджету над його доходами. Рівень дефіциту бюджету на кожен конкретний рік визначається як співвідношення об'єму дефіциту до об'єму річного ВВП:

$$L_{bds} = \frac{BD}{GDP} \times 100 \% \quad (2)$$

де BD – обсяг дефіциту бюджету;
 GDP – рівень річного ВВП.

4. Рівень монетизації економіки в конкретному році розраховують як відношення об'єму грошової маси за агрегатом М3 (MS M3) до річного об'єму ВВП: $L_{ms} = \frac{MSM3}{GDP} \times 100 \%.$

5. Вартість банківських кредитів визначається річними процентами, які платить позичальник комерційному банку за користування його кредитами.

6. Міжнародні резерви НБУ. Від рівня міжнародних резервів НБУ значною мірою залежить зовнішня стабільність національної валюти, яка визначається стабільністю його валютного курсу відносно інших валют.

Далі за допомогою моделі класифікації загроз, згідно із проведеним аналізом, визначаються основні класи загроз ЕБД із зазначенням переліку показників, що характеризують кожну із загроз. Загроза економічній безпеці – це сукупність умов і факторів, дія яких здійснює дестабілізуючий вплив на функціонування і розвиток економічної системи [1]. Зовнішні загрози трактують як сукупність умов і факторів, джерелом виникнення яких є економічна система, що розглядається; внутрішні загрози – як сукупність умов і факторів, сформованих в економічних системах більш високого рівня ієрархії відносно до системи, що розглядається.

Модуль оцінки рівня загроз передбачає аналіз соціально-економічних показників, з точки зору їх впливу на стабільність економічної безпеки. Модель взаємозв'язку загроз відображає ступінь подібності природи загрози, а також вплив показника взаємозалежних загроз між собою. Модель оцінки рівня економічної безпеки із багатьох альтернативних ситуацій передбачає виділення трьох класів ситуацій: благополучна, передкризова, кризова і визначення ймовірностей виникнення ситуацій.

Аналіз літературних джерел [1] дозволив сформулювати такі загрози:

загроза зміни рівня та структури доходів населення;
загроза погіршення демографічної ситуації;
загроза зміни рівня економічної активності населення;
загроза зменшення виробництва;
загроза зниження рівня оновлення основних фондів;
загроза зміни рівня інвестиційної активності;
загроза зростання зовнішнього боргу;
загроза залежності від імпорту стратегічних ресурсів.

Останній етап формування та ухвалення прийняття рішення з управління економічною безпекою містить такі кроки: формування критеріїв вибору рішень, визначення множини ефективних рішень, вибір єдиного оптимального рішення.

Таким чином, запропонований комплекс моделей, який реалізується за допомогою набору сучасних економіко-математичних методів, дозволяє підвищити якість та ефективність державного управління з економічної безпеки держави. Реалізація цих моделей надає можливість сформулювати граничні параметри альтернативних рішень під час побудови базису стратегій економічно безпечного господарювання.

Наук. керівн. Чаговець Л. О.

Література: 1. Пономаренко В. С. Экономическая безопасность региона: анализ, оценка, прогнозирование : монография / Клебанова Т. С., Чернова Н. Л. – Х. : ИД "ИНЖЭК", 2004. – 144 с. 2. Пирожков В. С. Оцінка рівня економічної безпеки України / С. І. Пирожков. – К. : НІПМБ, 2003. – 42 с. 3. Пономаренко В. С. Концептуальні основи економічної безпеки : монографія / Пономаренко В. С., Кавун С. В. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2008. – 256 с. 4. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія / Геєць В. М., Кизим М. О., Клебанова Т. С. та ін. ; за ред. Геєця В. М. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2006. – 240 с. 5. Про основи національної безпеки України : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/law/03_nbu.html.